

คุย เรื่องปัญหาของคนจน กับ นักวิชาการเพื่อคนจน :

อาจารย์ บัณฑิต อ่อนดำ

กองบรรณาธิการ สัมภาษณ์

interview

ป้อยครั้งเราได้เห็นภาพข่าวกลุ่มสมัชชาคนจนเดินทางเข้ามาชุมนุมปักหลักอยู่ข้างทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยแก้ปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล เขื่อนราษีไศล และปัญหาที่ดินทำกิน ... ภาพเกษตรกรชุมนุมกันหน้ากระทรวงเกษตรฯ เรียกร้องให้รัฐมนตรีเกษตรฯ ช่วยแก้ปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ ... ภาพชาวบ้านจากเครือข่ายสลัมสี่ภาคออกมาเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาชุมชนถูกไล่รื้อ ... ภาพสาวโรงงานถอดเสื้อผ้าแล้วโยนข้ามประตูทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยแก้ปัญหาถูกเลิกจ้าง ฯลฯ ภาพข่าวเหล่านี้อาจคุ้นชินตาคนในสังคม บ้างอาจรู้สึกรำคาญ บ้างอาจมองว่าสร้างความเดือดร้อนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไปมาผ่านบริเวณนั้น แต่ภาพเช่นนี้เองที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างของสังคมไทยอันเกิดจากการพัฒนาประเทศอย่างไร้ขีดจำกัดมาโดยตลอด การพัฒนาที่ต้องช่วงชิงทรัพยากรของคนในชนบทเพื่อนำมาตอบสนองต่อคนในส่วนกลาง การพัฒนาที่เบียดขับให้คนจนซึ่งไร้อำนาจต้องเข้ามาเป็นแรงงานราคาถูกในเมืองใหญ่ การพัฒนาที่นำประเทศไปผูกไว้กับทุนนิยมเสรีซึ่งยิ่งทำให้คนจนยิ่งจนลงกว่าเดิม แต่คนรวยกลุ่มเล็กๆ กลับรวยขึ้น

“ผู้ไท” ฉบับนี้ มีโอกาสได้พูดคุยกับนักวิชาการเพื่อคนจน - อาจารย์ บัณฑิต อ่อนดำ ประธานมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย อ.บัณฑิต เป็นนักวิชาการท่านหนึ่งที่เข้าใจปัญหาคนจนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างดี อดีตท่านเคยเป็นประธานคณะกรรมการกลางแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนที่ลงไปตั้งเวทีรับฟังปัญหาสมัชชาคนจนอย่างเอาจริงเอาจังในการผลักดันแก้ไขปัญหาให้สมัชชาคนจนในยุคที่รัฐบาลนายฯ ขวน ในขณะที่นั้นไม่ได้สนใจปัญหาคนจน นอกจากนี้ท่านยังเป็นกรรมการของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (ยส.) ปัจจุบันท่านยังคงทำงานอยู่เคียงข้างคนยากคนจนและเป็นหนึ่งในผู้ร่วมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคมไทย ความคิดเห็นต่อปัญหาคนจนและทางออกของคนจนในสังคมไทยเป็นอีกหนึ่งเสียงที่ฟังสดับฟัง

คนจนแต่ละยุครัฐบาลเป็นอย่างไรคะ

สมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอนนั้นเขานิยามชัดเจนว่า “ทุกข์ของชาวนา คือทุกข์ของแผ่นดิน” เขามีนโยบายใหญ่ มีนโยบายเงินผัน มีเงินเข้าไปช่วยเหลือตำบลเป็นครั้งแรก มีการปฏิรูปที่ดิน ต่อมารัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พุดชัดเจนว่าต้องช่วยคนยากจน แต่แบ่งเป็นพื้นที่ยากจนกับพื้นที่ไม่ยากจน มีโครงการสร้างงานในชนบท มาถึงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีโครงการอีสานเขียว ตอนนั้นเน้นที่อีสานเพราะยากจนที่สุด รัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัย ๑ ไม่ค่อยเด่น สมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา ก็ไม่เด่น สมัยบรรหารช่วงหลังเกือบจะมีการรับรองสมัชชาคนจน แต่สิ้นอายุรัฐบาลเสียก่อน

มาสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ตรงนี้สำคัญ มีความชัดเจนที่จะช่วยคนจน พลเอกชวลิตบอกว่า “ถ้าช่วยคนจนไม่ได้จะไปกระโดดแม่น้ำโขงตาย” ยุคนั้นคนจนเดินขบวนกันเยอะ ท่านเลยเน้นว่าจะแก้ปัญหาโครงสร้างเรื่องนโยบายและกฎหมาย มีการศึกษาเพื่อจะแก้กฎหมายแต่หมดอายุรัฐบาลเสียก่อน สมัยนั้นสมัชชาคนจนได้เยอะที่สุด เป็นรูปธรรมสมัยรัฐบาลชวน ๒ ก็ไม่มีอะไรใหม่ มีโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กขคจ.) ให้กรมพัฒนาชุมชนเข้าไปให้หมู่บ้านละ ๒ แสน พอมาถึงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายชัดเจนว่าจะแก้ปัญหาคคนจน มีกิจกรรมเยอะแยะไปหมด กองทุนหมู่บ้านละล้าน โครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค ธนาคารคนจน ฯลฯ แสดงว่า คนจนในสมัยทักษิณได้รูปธรรมเยอะ คือเอาเงินยื่นให้ เพราะฉะนั้นคนจึงติดทักษิณมาก เพราะได้เงินเป็นรูปธรรมที่สุด ชาวบ้านจึงบอกว่าคนอื่นไม่มีรูปธรรม แต่ยุทธศาสตร์ของทักษิณก็คือ มอมเมา ไม่ได้ทำให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ได้ใจเยอะ เป็นฐานการเมือง

interview

มาถึงรัฐบาลชั่วคราวไม่ได้พูดถึงคนจนมากนัก แต่กระทรวงพัฒนาสังคมฯ เริ่มที่จะมีสวัสดิการให้ประชาชน ชาวบ้านเขาดูที่ทักษิณให้เงิน แต่สุดท้ายแล้วระบบทักษิณจะทำให้เขาตายหึ่งเขียดแม้รัฐบาลชุดปัจจุบันก็ยังเป็นระบบทักษิณอยู่อย่างการให้สัมปทานรัฐวิสาหกิจ นั่นคือความคิดของทักษิณ แม้จะไม่ได้อยู่ในรัฐบาลทักษิณแล้ว ซึ่งอาจจะอยู่ในรัฐบาลอภิสิทธิ์ด้วยก็ได้ นี่จึงลำบากที่เศรษฐกิจพอเพียงจะสู้กับระบบทักษิณ แม้แต่รัฐบาลชุดปัจจุบันก็ยังไม่เห็นชัดเลยว่าเอาจริง มีคนทำงานที่เป็นเทคโนโลยีหลายคน แต่สายรัฐวิสาหกิจนั้นก็เห็นแล้วว่ายังเป็นระบบทักษิณชัดเจนเลย ระบบทักษิณมันอยู่ในใจของคน คนที่คิดแบบทักษิณมากกว่าแบบเศรษฐกิจพอเพียง แม้รัฐบาลใหม่จะมาแต่ก็ยังเป็นระบบทักษิณส่วนหนึ่ง เป็นประชานิยม เอาฐานเสียง ไม่มีจิตใจให้ประชาชนพึ่งตัวเองได้ จัดการความสุขให้ตัวเองได้ของทักษิณก็ไปไม่รอดในระยะยาวจะเป็นทาสกันหมด ชาวบ้านจะมองระยะสั้นเป็นหลัก เพราะว่าเขายังเดือดร้อน เขาอยู่กลางทะเลทรายเขาก็ขอแค่น้ำ เขาไม่เอาหรรอกสร้อยทอง ชาวบ้านต้องแคะระยะสั้นให้เขาก่อน ถ้าระยะสั้นเขาอยู่ไม่ได้เขาไม่มีปัญญาไปคิดถึงระยะกลางและระยะยาวหรอก ชีวิตประจำวันเขาจะตายอยู่แล้ว หาเข้ากินค่าอยู่ แล้วจะพอเพียงได้อย่างไร

interview

ปัญหาคนจนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังเป็นปัญหาเดิม ๆ หรือมีปัญหาอะไรเข้ามาใหม่

ปัญหาชาวบ้านเป็นปัญหาเดิมมาตลอดแต่เข้มข้นขึ้นเยอะ เช่น เรื่องหนี้สิน ปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาที่ไม่ได้แก้มาตลอด รัฐบาลไม่ได้สนใจที่จะทุ่มเทแก้ปัญหาคคนจน ทำพอเลี้ยงชีพ ถ้าจริงใจน่าจะทุ่มงบประมาณเข้าไปเยอะ ๆ นอกจากนั้นปัญหาของคนจนก็โยงมาจากปัญหาเรื่องชาติที่ทำกินต้องมีการปฏิรูปที่ดินเพราะเขาสูญเสียที่ดินไปจากการพัฒนาเกษตรสมัยใหม่ซึ่งใช้ปุ๋ยเคมีเป็นอีกปัญหาที่ใหญ่ที่สุด ปัญหาที่ดินไม่ใช่แค่ชาวนา ยังมีทั้งชาวเขา ชาวประมง ชาวสลัม เพราะยังไม่มีมีการปฏิรูปที่ดินอย่างแท้จริง ซึ่งนี่เป็นปัญหาโครงสร้างซึ่งแก้ยากที่สุดขณะนี้ ที่จริงน่าจะมีการกระจายที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ บางคนมีที่ดินแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ แต่บางคนต้องการใช้ประโยชน์แต่ไม่มีที่ดิน ที่ดินมีเยอะแต่เอาไว้งั่งงำไร และยังมีกรซื้อที่ดินจากชาวบ้าน เช่น ที่ จ.ระยอง จ.ตราด ซื้อขาดเลยไร่ละ ๖๐ - ๗๐ ล้านบาท อย่างเกาะเสม็ด เกาะช้าง

อีกอันที่เป็นปัญหาพื้นฐานคือ การศึกษาและการมีส่วนร่วม ผมยังไม่ได้หมายถึงการเข้าโรงเรียน แต่หมายถึงการให้การศึกษาที่จะรู้ทันโลกทันการเปลี่ยนแปลงเพราะชาวบ้านยังไม่รู้เท่าทัน การรวมกลุ่มจึงทำไม่ได้ การรวมกลุ่มยังถูกครอบงำอยู่เพราะเขาไม่อยากจะชาวบ้านรวมกลุ่มกัน อย่างที่จะตั้งสภาองค์กรชุมชนเขาจึงไม่อยากจะให้มี อีกปัญหาคือ เรื่องราคาสินค้าที่ขึ้นตลอดเวลา แล้วชาวบ้านยังมีปัญหาอ้อม ๆ อีก เช่น ปัญหาภัยธรรมชาติ ฝนตก น้ำท่วม ดินถล่ม ชาวบ้านต้องอาศัยดิน-น้ำ-ป่า ถ้าพวกนี้ทั้งหมด ระบบส่งเสริมอาชีพก็ไม่มี

เหล่านี้จึงเป็นปัญหาโครงสร้าง ท้ายสุดเขาก็ต้องย้ายมาเป็นสลัมเป็นชุมชนในเมือง แล้วก็ถูกบีบให้กลับไปแต่ก็กลับไปไม่ได้ เหมือนออกจากรกหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่ง ที่บอกว่าให้พออยู่พอกินมันไม่มีแล้ว มันต่ำกว่าพอมีพอกิน แล้วทำอย่างไรให้พอเพียง ระดับชนชั้นกลาง ขาวขนาดกลาง ยังมีทรัพย์สินอยู่บ้าง ยังพอเพียงได้ แต่ถ้าไปสำรวจจริงๆชาวบ้านจนๆทำพอเพียงยังไม่ได้ เพราะเขายังไม่มีพอกิน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงดีอยู่แล้วแต่เหมาะสำหรับคนชั้นกลาง แต่คนที่ต่ำกว่าพอเพียงซึ่งมีอยู่เยอะยังไม่มีใครพูดถึง ดังนั้นแทนที่จะพูดถึงพอเพียงต้องพูดว่าใครบ้างที่ต่ำกว่าพอเพียง นี่คือการยากจน

การลงประชามติรับรัฐธรรมนูญปี ๕๐ กับเสียงภาคอีสานและภาคเหนือตอนบนที่ไม่รับรัฐธรรมนูญในฐานะที่อาจารย์อยู่ขอนแก่น คิดอย่างไรคะ

มันสะท้อนสิ่งที่ภาคอีสานกับภาคเหนือเขามองว่ายุทธศาสตร์ของทักษิณให้เป็นรูปธรรม โดยไม่ได้มองลึกซึ้งว่ามันเป็นผลเฉพาะหน้า เขาจึงมีความรักดี ทักษิณสำเร็จที่สุดเพราะให้เงินแจกชาวบ้านเขาเหนื่อยเขาไม่ได้อะไรเลยในรัฐบาลชุดแล้วๆ มา แต่ทักษิณให้หมด ชาวบ้านเขาจึงพอใจที่จะเลือกทักษิณอยู่ แต่ที่มากกว่านั้น คือ ภาคอีสาน มี ส.ส.คุมเกมส์ประชาชนได้ เป็นระบบอุปถัมภ์อยู่ ชาวบ้านจะได้อะไร ต้องผ่าน ส.ส. แล้ว ส.ส.ก็เป็นพรรคไทยรักไทยเกือบหมด จึงเป็นสีแดงเถื่อน การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นจึงอยู่ที่ว่า ส.ส.ของไทยรักไทยยังคุมเกมส์ได้อยู่หรือไม่ มีพรรคอื่นที่จะไปแย่งได้ไหม?

การมองว่าคนจนซื้อเสียงง่าย

ทำไมไม่เอานโยบายคนจนขึ้นไปบ้างละ ไม่เห็นมีใครพูด มีแต่เพียงนโยบายของผู้แทนเป็นนโยบายเพื่อปกครอง มีแต่พูดว่า จะเอา ๔๐๐ - ๕๐๐ คน เป็นเพียงประชาธิปไตยของคนชั้นกลาง ประชาธิปไตยเหมาะสำหรับคนชั้นกลาง ไม่ได้เหมาะสำหรับคนจน ถึงยังซื้อเสียงได้เวลาพูดถึงฐานเสียง บอกว่า ผมมีฐานเสียงเยอะ แต่พูดก็ผิดแล้ว เป็นการใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นฐานเสียง ถ้าจะช่วยจริงๆ ไปช่วยเขาเป็นการส่วนตัวสิ แล้วต่อไปคนจนอาจจะสละเงินช่วยพรรคการเมืองก็ได้ใครจะไปรู้ นี่ไปซื้อเขามา ขณะนี้ยังไม่รอดในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมยังแย่มาก ไม่ค่อยมี ต้องทำในระดับชุมชนให้ได้เสียก่อนแล้วจึงค่อยไประดับใหญ่ๆ

ความเห็นของนักวิชาการบางท่านบอกว่า นโยบายประชานิยมที่ออกมาให้ประชาชนก็คือ สิทธิที่ประชาชนพึงได้อยู่แล้ว เป็นเงินภาษีประชาชนที่จะนำมาพัฒนา

ใช่ เขาทำให้ประชาชนเชื่อว่าเป็นเงินของทักษิณ นี่คือชาวบ้านไม่รู้ ต้องไปสอนชาวบ้านว่า ไม่ใช่เงินทักษิณ แต่เงินที่พรรคให้ มันเป็นสัญลักษณ์ไปแล้ว ทักษิณฉลาดที่ลงทุนซื้อนักการเมืองให้โหวตตัวเองได้ เขาซื้อมาเพื่อจะมี สิทธิตัดสินใจใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นแสนๆ ล้าน เป็นการลงทุนที่คุ้มมาก ให้เงินเดือนคนละแสน ให้นักการเมือง เป็นขุนพลคอยพยักแล้วคอยโหวตให้เขาได้ใช้เงินสร้างสุวรรณภูมิแล้วก็โกงกันฉิบหายวายป่วง เพื่อผลประโยชน์ทาง ธุรกิจของตัวเอง ตัวเองไม่กระเซ็นแม้แต่บาทเดียว

interview

คนจนก็มีการรวมกลุ่มกัน อย่างสมัชชาคนจน แต่ทำไมดูเหมือนว่ายังไม่มีอำนาจต่อรอง

เป็นโครงสร้างอำนาจที่ยังไม่ชนะ เป็นการต่อสู้ให้ขึ้นมาสู่ระดับที่ให้สังคมเห็นได้ แต่การตัดสินใจยังเป็นของอีก ฝ่ายหนึ่งตลอดเวลา ยังไม่ได้เป็นพาร์ตเนอร์กันจริงๆ ที่สมัชชาคนจนได้ก็เพราะอีกฝ่ายเขาเห็นด้วย ถ้าเขาไม่เห็น ด้วยเขาก็ไม่ให้ อย่างเขื่อนปากมูล ปัญหา กับ กฟผ. ๑๑ ปีแล้วยังไม่ได้เลย กว่าจะเปิดเขื่อนนี้แทบตาย มาถึงรัฐบาล ชั่วคราวนี้ให้ปิดอีกแล้วเพราะยังมีโครงสร้างอำนาจระดับบนคือ คมช. แต่ดีขึ้นในระดับหนึ่ง ยังต้องใช้เวลาอีกนาน การจะสร้างจิตสำนึกให้มีพลังต่อสู้ ส่วนใหญ่ถูกระบบอุปถัมภ์ครอบงำหมด เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว สมัชชาคนจนที่ ได้บ้างก็ได้เป็นขั้นๆ แต่ที่เป็นหลักการทั่วไปยังไม่ได้

แม้แต่การทำเกษตรทางเลือก เขาก็จะเอาเกษตรเคมีมาใส่ เราจะขอให้ตั้งกองทุนเกษตรทางเลือกเขาก็ไม่ยอม มี ส.ว.เก่าออกมาคัดค้าน คนที่ส่งเสริมเกษตรเคมีเขาก็ไม่ยอมที่จะไปเอาภาษีจากคนขายเคมีภัณฑ์ แต่การต่อสู้ได้ เริ่มขึ้นแล้ว เริ่มมีช่องดีขึ้นกว่าเดิม อย่างน้อยก็ยังเถียงได้บ้าง แต่ก่อนเถียงไม่ได้เลย เริ่มมีพัฒนาการ อย่างการที่ บำรุง คณะโยธา^๑ ได้เป็นนายก อบต.สายนาขวาง จ.กาฬสินธุ์ แต่ก่อนไม่มีสิทธิเลยที่จะได้รับเลือกกระดบนั้น ต้องเป็นคนสาย ของมหาตมาไทยหรือเป็นนายทุนของที่นั่น ๔๐ เปอร์เซ็นต์ ยังคิดแบบเก่าคือ ยอมรับระบบอุปถัมภ์อยู่ แต่ก็ดีขึ้นที่มี ๒๐ เปอร์เซ็นต์ เริ่มคิดต่างไป

^๑ บำรุง คณะโยธา อดีตเลขาธิการสมัชชาคนจน และอดีตประธานเครือข่ายสมัชชาเกษตรกรรหาย่อยภาคอีสาน (สภ.อ.)

ทำอย่างไรคนจนจะรู้เท่าทันมากขึ้น

กระบวนการของเอ็นจีโอก็ทำอยู่แต่ยังต้องใช้เวลาอีกนานเพราะแรงน้อย ถ้ารัฐบาลทำอาจจะดี รัฐบาลควรทำแต่ก็ไม่ทำ เราทำเป็นโครงการๆ ไม่ได้เป็นขบวนการเคลื่อนไหว ไม่ได้มีการร่วมมือกัน ระหว่างคนที่เข้าไปวิเคราะห์ทำให้ชาวบ้านรู้ทันเหตุการณ์ เรายังกระจัดกระจายไม่ได้เป็นพลัง เนื่องจากเป็นองค์กรต่างศาสนาบ้าง ทำคนละเรื่องรวมกันไม่ติด เป็นข้อจำกัดที่เรายังไม่ได้มุ่งไปที่คนจนจริงๆ บางทีเราก็ตั้งใจไปช่วยคนจนแต่เราก็กินไปทำให้เหมือนรัฐบาล ไปเลี้ยงจนตาย ไม่ได้ไปให้สิทธิเขาได้ ช่วยตัวเองได้เลย เราก็กินอยู่กับเขาไปจนตาย เพราะเขาช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องให้คนทำงานพัฒนา สังคมยอมมองตัวเองว่าเราทำงานเพื่อตัวเองหรือทำงานเพื่อประชาชน กระตุ้นให้ประชาชนช่วยตัวเองได้ คาทอลิกเองก็เน้นตรงนี้ว่า ช่วยเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ แต่ถ้าไปวิเคราะห์จริงๆ เราก็กินไม่ได้ช่วยให้ เขาช่วยตัวเองได้ เขากลับจะมาอาศัยเราไม่หยุด เราไปทำให้เขาเคยตัวว่าเขาได้มาฟรี

ต้องให้คนจนเห็นศักดิ์ศรีตนเองก่อน

คนจนก็มีข้อด้อยเยอะ เราจึงต้องไปสร้างให้ข้อด้อยเขาแข็ง แต่เรามักจะไปด่าเขา เช่น สลัม ข้อด้อยของเขาคือปัญหาเสพติด แต่เราต้องไปดูข้อดีของเขาด้วย คือ เขามีวิถีชีวิตที่ต่อสู้มาตลอด เขามีบทบาทในการพัฒนาประเทศ เขาเป็นรากฐานในการพัฒนา เช่น กรรมกรก่อสร้างทั้งหลายที่ก่อสร้างตึก สร้างท่าเรือ ฯลฯ เราต้องไปดูถึงศักยภาพของเขาว่า เขามีศักดิ์ศรี สังคมยังไม่ยอมรับเลย ว่าชาวบ้านมีส่วนสร้างกรุงเทพฯ ด้วย ถ้าคนจนออกไปจากเมืองแล้วใครจะกวาดถนน ใครจะเป็นสัปเหร่อ นี่คือจุดบวมในทางสังคม แต่เขาถูกใส่รหัสจนเขาไม่มีศักดิ์ศรี "กูจะต้องไม่จน ต้องเอาคนอื่นมาพัฒนา กูพัฒนาตัวเองไม่ได้" ถ้าคนมีศักดิ์ศรีเขาจะพัฒนาตัวเองได้ ไม่ต้องรอให้คนอื่นมาช่วย แต่ให้คนอื่นมา ต่อยอดให้ดีขึ้นกว่าเดิม แต่คนชั้นกลางไม่ยอมรับ มีหลายอย่างที่เรากำไม่ได้ แต่คนจนทำได้ คนจน แก้ไขปัญหาตัวเองมาตลอดชีวิต แต่เราเองกลับไม่ค่อยได้แก้ปัญหาตัวเองซักเท่าไร ถ้าเราอยู่แบบ คนจนเราคงจะตายไปนานแล้ว นี่แสดงว่าคนจนมีปัญญาที่จะบริหารได้ เขาเอาตัวรอดได้ ถ้าเราอยู่ในฐานะอย่างเขา เราจะเอาตัวรอดได้หรือเปล่า ผมเองยังคิดว่า ถ้าเอาเราไปทิ้งไว้ในป่ากับคนจน ใครจะรอด เรานะตายก่อน (ขึ้นเสียงสูง) เราไม่รู้จะอะไรเลย แต่ที่นี่ (ในเมือง) เราสู้ดีกว่าคนจน เราจึง ต้องไปให้ความเข้มแข็งว่านี่คือศักดิ์ศรีของเขา เขามีภูมิปัญญา ต้องให้แบ่งบวกกับเขา

ถ้าพูดถึงความยุติธรรมแบบทุนนิยมเสรี กับความยุติธรรมแบบสังคมนิยม ความยุติธรรมแบบ ทุนนิยมเสรีบอกว่าต้องให้ความเสมอภาคและยุติธรรม ถ้าให้คนจนก็ต้องให้เขาด้วย ตัวเองต้องได้ด้วย แต่ว่าถ้าคุณมีอยู่แล้วจะไปทำไม้ ให้เขาไป ๕๐๐ แต่ตัวเองมีเป็นแสน เป็นการหากินกับคนจน ทำตัว เป็นพ่อพระแต่เอาของคนจนไปขาย แต่ความเสมอภาคแบบสังคมนิยมนั้น ให้คนที่ทุกข์ก่อน คนที่ช่วย ตัวเองได้ก็ช่วยตัวเองก่อน เหมือนช่วยคนที่จมน้ำ การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนต้องสร้างให้ประชาชนช่วย ตัวเองได้ ไม่มีใครรับประกันใครได้ ต้องช่วยตัวเอง ต้องทำให้คนทั่วไปพึ่งตัวเองได้ ยุทธศาสตร์ต่อไป ก็ต้องรู้จักพอเพียงก่อน แล้วขยายขึ้นไปเป็นทฤษฎีของในหลวง อย่างน้อยความเป็นมนุษย์ให้พอมิ

พอกิน มีปัจจัยสี่ให้ได้เสียก่อน พอแล้ว แต่ตอนหลังมีบริโคนิยมเข้ามา คนจนก็ยิ่งแย่ง
บริโคนิยมมันใหญ่กว่า จึงต้องออกมาขโมยและติดยาเสพติด เราไม่มีสิทธิไปตอบสนอง
secondary needs^๒ มันจึงยิ่งยาก ปัญหาคนจนก็เลยยิ่งซับซ้อน ทั้งตัวคนจนเองและด้านสังคม

ตอนนี้ทุนนิยมบริโคนิยมที่เข้ามารุนแรงขึ้นทุกที จะยันไว้ได้อย่างไร จะไปเปลี่ยน
เลยคงยาก แต่จะอยู่ภายใต้ทุนนิยมได้อย่างไร นี่เป็นขั้นแรก ตอนนี้อยู่ไม่ได้ อย่าง
การตั้งสหกรณ์เพื่อจะเอาชนะพ่อค้า พ่อค้าหัวเราะ มีความรู้หรือเปล่า เพราะ
ไม่ได้ไปสร้างความสามารถให้เขา ตอนนั้นสหกรณ์ถึงพังหมด เพราะไม่ได้
สร้างสมาชิกสหกรณ์ให้มีความรู้ในการบริหารจัดการ ในการหาตลาด ใน
การแปรรูป แต่ตอนนี้เรามาถึงจุดที่เราทำบริการได้หลายอย่าง แต่ยังติด
ปัญหาข้างบนคืออำนาจทางการเมือง อย่างการผลิตเหล้า ชาวบ้านทำกันได้
ขายดีเป็นหน้าตาแต่เขาออกกฎหมายมาว่าไม่ได้ระดับ จะต้องมียาทุน มี
เครื่องจักร แล้วชาวบ้านจะมีได้อย่างไร ก็ตายกันไปตามระเบียบ

interview

ทางออกของคนจนต้องทำอะไรคะ

ต้องสร้างคนจนให้เข้มแข็ง คนอยู่ในชนชั้นไหนก็ต้องป้องกันผลประโยชน์ชนชั้นนั้น ไม่มีทางอื่น ก็ต้องสร้างชนชั้น
นั้นให้เกิดขึ้นให้ได้ ถ้าเขาไม่ช่วยตัวเอง อนาคตก็มองไม่เห็น หน้าที่ของเรา ก็ไปสร้างให้เขาช่วยตัวเองได้ ถ้าเรา
ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ใหญ่โตมันไม่เป็นจริงตามนั้น แต่มันเกิดแล้วนะ เราถามว่าเมื่อไรจะชนะ
อย่างเราบอกว่าอังกฤษเป็นประชาธิปไตยภายใน ๑๐๐ ปี แต่ของเราจะเป็นภายใน ๕ ปี ๑๐ ปี เป็นไปไม่ได้ เราต้อง
มองระยะยาว ต้องมองเป็นระบบ มองสั้นๆ จะมองไม่ออก แต่ถ้าตั้งกรอบใหญ่เราจะเห็นว่าดีขึ้นมาก แต่ก่อนมีไหม
สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานแล้วขยายเป็นระดับประเทศ

ต้องให้คนจนเข้าใจในสิทธิที่เขา มีที่ผ่านมาเราสู้ในเชิงพัฒนา เขาก็ทว่าคนจนเป็นตัวขัดขวางการพัฒนา ประท้วง
เขื่อน แต่ตอนหลังเราคิดว่าถ้ามองในแง่พัฒนาต้องอยู่บนฐานสิทธิมนุษยชนบวกสิทธิชุมชนด้วย ตอนนี้ชาวบ้านพูด
ถึงสิทธิของรัฐ สิทธิของชุมชน แต่ก่อนสังคมไม่มองในแง่ของสิทธิ เขามองสมัชชาคนจนเป็นตัวขัดขวางความเจริญ
แต่เขาไม่ได้ถามว่าความเจริญนี้ตกถึงมือใคร เพราะฉะนั้นตอนหลังเราถึงใช้สิทธิ แต่รัฐบาลก็ไม่ได้ยอมรับเรื่องสิทธิมากนัก
สังคมไทยก็ไม่ได้เรียนรู้เรื่องสิทธิอะไร แม้แต่ชาวบ้านเขาก็ไม่รู้จักสิทธิของตัวเอง เราจึงต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนว่า
นี่แหละคือสิทธิของเรา เป็นสิทธิที่รัฐบาลต้องเคารพ ต้องทำให้เป็นกฎหมายออกมา แต่เราก็ต้องไม่ไปละเมิดสิทธิ
ของคนอื่นด้วย และต้องสอนถึงหน้าที่ๆ เราจะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย เพราะถ้าเราสอนเฉพาะสิทธิแต่ไม่สอน
หน้าที่ก็จะไปละเมิดกันเอง เพราะเราจะไปจับเอาเฉพาะว่าเรามีสิทธิแต่ไม่มองว่าเรามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อด้วย สิทธิ
กับหน้าที่ต้องไปด้วยกัน

^๒ primary needs คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยสี่ เช่น การมีบ้านเพื่ออยู่อาศัยมีหลังคาถันแดดกันฝน ซึ่งต่างจาก secondary needs คือ ความจำเป็นที่สังคมสอนเรานี้คือความจำเป็นในชีวิต เช่น มีบ้านสโตร์ยุโรปราคาสิบล้านบาท